

Джерела інформації для краєзнавців

Непомнящий А.А. Записки путешественников и путеводители в развитии исторического краеведения Крыма (послед. треть XVIII - начало XX века). - К., 1999. - 212 с.

Термін «історичне краєзнавство» з'являється в науковому вжитку в другій половині ХХ ст. як складова загально-го краєзнавства, покликаною виконувати основні свої функції - просвітницьку, наукову, сприяння охороні історичних пам'яток тощо. Тісно взаємодіючи з іншими спецдисциплінами, історичне краєзнавство сформувалося як дисципліна історичного циклу та сфера суспільної діяльності, спрямовуючи свої дослідження на вивчення історії, теоретичних основ, змісту й методики комплексного вивчення минулого певної місцевості. Власне, з історичного краєзнавства бере виток загальна історія кожного народу, бо саме події, факти, особи, які діяли в певний час за визначених умов у межах історичних регіонів (державні утворення, розселення етносів, одиниці АТП, а також міста, інші населені пункти), - усе це в комплексі й становить історичну канву кожної історії¹.

У кінці ХІХ - на початку ХХ ст. сформувався остаточно такий шлях пізнання, як краєзнавчий туризм². Саме тоді стало потрібно з'ясувати й коло історично вірогідних джерел, які б забезпечили всі теми, складові історичного краєзнавства.

Рецензовану книгу А.А.Непомнящого присвячено самодостатності таких видів історичної літератури, як записки подорожуючих та путівники, що мають слугувати розвитку історичного краєзнавства, зокрема в Криму. Автор узявся за розв'язання досить складної проблеми. Ретельно переглянувши всі видання з історії Криму, він не тільки відібрав та класифікував необхідну літературу, а й успішно довів, що різні типи цієї літератури є справжнім невичерпним джерелом інформації, використаним сьогодні далеко не на повну силу.

Почавши виклад матеріалу з огляду, який передує бібліографії про наукові описи перших учених експедицій до Криму, Непомнящий зосередив увагу на тому, що вони складають важливий корпус джерел, пов'язаних безпосередньо з історичним краєзнавством на півострові, з історією Тавриди.

Читач рецензованої праці матиме добре уявлення про те, що саме наукові описи експедицій дають докладний матеріал про природно-географічні особливості Криму. В них проведено каталогізацію й описано найвизначніші кримські старожитності.

Ученим удалося під час експедицій створити карти Криму-Тавриди, вивчити картографічну спадщину минулого. Наукові звіти слугували не тільки важливим історичним джерелом. Вони дали поштовх до популяризації знань про Крим, що, відповідно, викликало зацікавленість вітчизняної та зарубіжної громадськості. Крим став своєрідною Меккою для вчених, туристів.

Записки подорожуючих мають світову традицію. Різні за жанрами - спогади, описи, автобіографічні твори, щоденники, нотатки, листи до близьких та друзів або нотатки у формі листів для нащадків - усі вони, незважаючи на оригінальність фіксування думок, особливості викладу й стилю, в якому не завжди присутні об'єктивні оцінки, насичені величезним фактичним матеріалом про різні сторони життя населення Криму в різні епохи.

Оригінальною формою виявлення вражень від подорожей по Криму стали видання у формі альбомів з ілюстраціями. Малюнки, фото якнайкраще візуально доповнювали спогади. Тож значення записок подорожуючих не вичерпується наявністю істотної історичної інформації багаторазового та різноманітного використання. Опубліковані праці, зібрані автором у другому розділі книги, не втрачають і сьогодні своєї ролі для розвитку історичного краєзнавства, для туризму, розробки його маршрутів по Криму.

Третій розділ Непомнящий присвятив дослідженню, опису та бібліографічному опису путівників по Криму. Цей оригінальний вид краєзнавчої літератури набув розквіту одночасно з розвитком жанру записок подорожуючих. Специфічність даної форми літератури полягає в тому, що вона орієнтована винятково на певну місцевість. Учені не раз підкреслювали значення путівників для формування загальної картини історико-краєзнавчих досліджень в окремих регіонах³.

Цікава, змістовна, написана на належному науковому рівні, з висновками, що містять докладний результат аналізу всієї спеціальної літератури, рецензована книга прислужиться вченим-кримознавцям, дослідникам спецдисциплін, краєзнавцям, усім, хто цікавиться історією Криму.

Наостанку наведемо кілька цифр. Щоб підсумувати значення даної літератури для розвитку краєзнавства, автор подає два бібліографічні покажчики: записки подорожуючих охопили 1001 позицію, путівники склали цифру 326.

Вітаючи вихід «Записок...», зауважимо, що наклад тисяча прим. - це гарний показник за теперішньої малотиражності наших історичних видань.

*Ярослава Іщенко,
аспірантка Інституту історії
України НАН України
Олена Снівак,
студентка історичного
факультету
Київського Національного
університету
імені Тараса Шевченка*

¹ Специальные исторические дисциплины / В.А.Замлинский, М.Ф. Дмитриенко и др. - К., 1992. - С.159-166.

² Тронько П.Т. Краєзнавство та туризм: проблеми взаємодії та співробітництва // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип.1. Матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура». - К., 1998. - Ч.1. - С.5-10.

³ Там само. - С.5-6; Год Б.В. Перший путівник по Полтаві // Шоста Всеукр. наук. конф. з історичного краєзнавства. - Луцьк, 1993. - С.77; Зилин Н.П. Очерки экскурсионной библиографии // Крым. - М.: Л., 1928. - №2(5), вып.1. - С.112-127 тощо.

© Іщенко Ярослава Олександрівна, Київ, 1999
© Снівак Олена, Київ, 1999